

TAMMI

The book cover features a stylized, painterly illustration of a landscape at dusk or dawn. The sky is filled with horizontal bands of color, transitioning from a deep blue at the top to a vibrant orange and red near the horizon. Two large birds, possibly swans or geese, are shown in silhouette, flying across the sky. In the foreground, a person wearing a cowboy hat stands on a dark, silhouetted hillside, looking out over a body of water. A dog is walking alongside the person. The overall mood is serene and evocative.

**KURJET
LENTÄVÄT
ETELÄÄN**

LISA RIDZÉN

Lisa Ridzén

KURJET LENTÄVÄT
ETELÄÄN

SUOMENTANUT SIRKKA-LIISA SJÖBLOM

TAMMI

HELSINKI

Suomentaja kiittää Taiteen edistämiskeskusta saamastaan tuesta.

Ensimmäinen painos

Ruotsinkielinen alkuteos *Tranorna flyger söderut* ilmestyi Ruotsissa 2024.

Copyright © Lisa Ridzén 2024

Published by agreement with Salomonsson Agency

Suomenkielinen laitos © Sirkka-Liisa Sjöblom ja Tammi 2025

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä,

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki.

ISBN 978-952-04-6678-7

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@tammi.fi

Cameronille

Mikä onni että meillä on toisemme

Torstai 18. toukokuuta

KUVITTELEN TEKEVÄNI POJAN perinnöttömäksi, pitäväni huolen ettei hän saa yhtikäs mitään.

Hän sanoo haluavansa viedä Sixtenin minulta yhtä paljon itseni kuin Sixtenin vuoksi. Minunlaisten vanhusten ei kuulemma pitäisi samoilla metsissä, ja Sixtenin kaltaiset koirat tarvitsevat pitempiä lenkkejä kuin maantielle ja takaisin.

Katson Sixteniä joka makaa vieressäni keittiön sivustavedettävällä sohvalla. Sen kita aukeaa leveään haukotukseen ja se laskee päänsä vatsalleni. Upotan turvonneet sormeni sen karvaan ja pudistan päätäni. Mitä pojanpentele mistään tietää? Hän ei jukolauta tule saamaan tahtoaan läpi.

Pöydän ääressä Ingrid huokaisee.

”En voi luvata mitään, Bo, mutta teen parhaani. Eihän tämä hyvältä kuulosta”, hän sanoo ja jatkaa kirjoittamista kotihoidon päiväkirjaan.

Nyökkään ja hymyilen hienoisesti. Jos joku pystyy minua Sixten-asiassa auttamaan, niin Ingrid.

Muurin pesässä räiskyy valkea. Liekit nuoleskelevat koivukla-peja enkä tahdo saada katsettani irti niistä. Ajatukset vaeltavat aamulliseen keskusteluun Hansin kanssa ja taas minua alkaa suututtaa. Kuka poika oikein luulee olevansa? Ei kai ole hänen asiansa päättää missä Sixten asuu.

Ummistan hetkeksi silmät, suuttuminen väsyttää. Kuuntelen Ingridin liikkeitä ja hengitykseni muuttuu raskaammaksi. Hiljalleen kiukku väistyy.

Kiukun vanavedessä seuraa kalvava tunne joka on viime aikoina hiertänyt rintaani. Se tulee ja menee. Tunne että pitäisi toimia toisin.

”Kylläpä sinä nyt murehdit”, Ture päivitteli taannoin puhelimessa kun yritin selittää.

Ja oikeassahan hän on, ajattelen nyt loikoillessani sivustavedettävällä Sixtenin kanssa ja kuunnellessani Ingridiä.

Jälkeesi jättämässäsi tyhjiössä, Fredrika, olen alkanut mie-tiskellä asioita joille en aiemmin uhrannut ajatustakaan. En ole ikinä ollut soutavaa ja huopaavaa lajia, olen tiennyt mitä haluan ja erottanut oikean väärästä. Erotan edelleen mutta olen myös ruvennut pohtimaan.

Olen ruvennut pohtimaan miksi kaikki meni niin kuin meni. Mietin äijää ja muoria uudella tavalla. Mutta eniten mietin Hansia, en halua että meille käy samoin kuin minulle ja äijälle.

Mutta sitten alkoi tämä mäkätys Sixtenistä ja nyt minua kismittää niin etten tiedä mitä tehdä. Kun enhän minä saamari soikoon pysty korjaamaan välejä Hansin kanssa jos hän vie minulta Sixtenin.

”Käyn vähän kävelemässä sen kanssa lounasaikaan”, Ingrid sanoo ja sulkee päättäväisesti päiväkirjan.

Ingridin pienet silmät leimahtavat. Hänellä itsellään on koira ja hän on tuohtunut pelkästä ajatuksesta että Sixten vietäisiin minulta. Hän haroo lyhyitä harmaita hiuksiaan ja ottaa dosetini. Varmistaa että tabletit on jaettu lokeroihin oikein. Lääkkeet pumpun reistailuun ja kaikkeen mitä siitä seuraa.

”Kiitos”, sanon ja hörppään teetä.

Jos meillä olisi likka, haluaisin hänen olevan Ingrid. Ingrid oli Hansin rinnakkaisluokalla ja hänen isoisänsä työskenteli Ranvikenin sahalla samaan aikaan kuin äijä.

Tänään Ingrid on pukeutunut tummansiniseen fleecepu-seroon jonka rinnassa on kotihoidon logo. Mietin eikö häntä palele kun hänellä ei ollut tullessaan edes takkia. Nykyään

minua hämmästyttää etteivät ihmiset tunnu palelevan. Ennen kuljin itse puolet vuodesta ilman sukkia ja shortsit saatoin vetää jalkaan jo toukokuun alussa. Nyt viluttaa koko ajan ja vaikka ulkona alkaa lämmetä, poltan muurin pesässä tulta. Niin siinä käy, sanovat lääkärit ja kotihoito. Aivan normaalia.

Sinäkin Fredrika olet vilukissa. Kun me tullaan katsomaan sinua, sinulle on tavallisesti puettu ylle jokin vanha villatakkisi.

Ingrid rypistää otsaansa. Olen kuulevinani hänen mutisevan jotakin annosjakelurullasta. Aikanaan hänkin sitten hytisee kuin keväällä laitumelle laskettu laiha vuohi.

Hän tarkastaa dosetin uudelleen, ottaa puhelimensa esiin ja katsoo onko kukaan soittanut. Tulen ajatelleeksi etten tiedä onko hänellä perhettä. Vai olenko vain unohtanut? Huomaan kyllä että kun kysyn jotakin, minulle vastataan etten muista. Hansia ärsyttää.

Sinähän kysyit tuota äsken, hän sanoo.

Ingrid ei koskaan saa minua tuntemaan oloani sillä tavalla naurettavaksi.

Siirrän jalkoja vanhalla tilkkutäkilläsi jolle olen pannut pitkäkseni ja katselen Ingridiä. Hänellä on varmasti hienot lapset. Ystävälliset ja hyvinkasvatetut.

Kurkotan käteeni lasin jossa on ruusunmarjakeittoa ja jonka Ingrid on pannut pöydälle. Viileänsakea neste täyttää suuni. Ruusunmarjakeitto on harvoja herkkuja joista yhä pidän. Monen ruuan maku on muuttunut. Kermaleivoksia en enää halua syödä koska ne maistuvat homeelta. Silti Hans jääräpäisesti ostaa silloin tällöin minulle kermakakun.

”Olet niin laiha”, hän motkottaa. Aivan kuin lihasten surkastuminen olisi minun syyni. Aivan kuin suorastaan haluaisin kroppani muuttuvan vanhaksi ja hyödyttömäksi.

Lasken lasin pöydälle ja imaisen alahuulella viikset puhtaiksi keitosta.

Ingrid laittaa pari puuta pesään. Polttopuut ovat hänelle tuttu juttu. Hänellä ja hänen veljellään on yhteinen klapiakone joka

sekä katkoo että halkoo. Painaa kaksitoista tonnia. En tuntenut hänen vanhempiaan mutta tiedän ketkä he olivat. Molemmat kuolivat nuorena ja Ingrid otti maatilan hoitaakseen.

Jotkut kotihoidon työntekijät eivät osaa sytyttää tulta. Panevat tuohen alimmaiseksi sen sijaan että pinoaisivat puut ja sytyttäisivät päältäpäin. Aluksi neuvoin mutta ajan mittaan olen kyllästynyt. Varsinkin nuorilla on peukalo keskellä kämmentä. Äijästä sanottavaa piisaa, mutta tulen hän opetti minua sytyttämään oikein, sen hän teki. Nykyajan nuoret eivät ajattele nenäänsä pitemmälle, saavat kaiken kuin tarjottimella eivätkä osaa selaista mikä me opittiin jo tenavana. Kuinka he pärjäisivät jos tapahtuisi jokin katastrofi? Jos sähköt katkeaisivat tai kraanasta ei tulisi vettä. Hehän romahtaisivat kuin korttitalo koko sakkii.

Annan katseeni levätä tulessa. Minä pärjäisin pitkään Renäsbäckenin veden, puuhellan ja kellarin ruokavarastojen turvin. Tuli lipaisee muutaman kerran arasti tuohta ennen kuin roihahtaa täyteen liekkiin. Keltaisesta tanssista mieleeni muistuu kuinka Hans poikasena saattoi istua valkean ääressä täydellisen lumoutuneena. Silloin kun hän yhä ihaili minua ja kuunteli korva tarkkana jokaista sanaani.

”Hans vaatii minua lopettamaan puulla lämmittämisen. Sen lisäksi että hän haluaa viedä minulta Sixtenin, hän haluaa viedä minulta polttopuutkin”, nauraa hekotan vaikka sanat raastavat rintaa. ”Hänen mielestään voin säätää patterit kovemmalle, minulla on kuulemma varaa.”

”Niinpä niin”, Ingrid sanoo ja huuhtoo lautaseni. ”Mutta hän on huolissaan, tiedät sen. Hän pelkää ettet muista avata peltiä tai kaadut hakiessasi polttopuita tai ulkoiluttaessasi Sixteniä.”

Tai hän on vain itsekäs ja hemmetin typerä, minun tekee mieli sivaltaa mutta nipistän suuni kiinni.

”Älä piittaa siitä mitä hän sanoo polttopuista. Me käymme täällä niin usein että jos unohdat jotakin, huomaamme sen nopeasti.”

Haron partaani ja jupisen että sekös Hansille riittää mutta Ingrid ei kuuntele.

”Illalla tulee sitten Eva-Lena”, hän sanoo hetken päästä.

Harmistun ja nyökkään silmät kiinni mutta tiedän unen pian sulkevan minut rauhoittavaan syliinsä.

Syöjätär alkoi käydä täällä kun Ingrid ensi pakkasten tultua liukastui ja katkaisi jalkansa. Hän oli monta viikkoa sairauslomalla ja minun oli siedettävä syöjätärtä joka on kaiken kukkuraksi kotoisin Frösönistä.

Kotihoito käy katsomassa minua neljästi päivässä. Kun Hans ehdotti sitä puolisen vuotta muuttosi jälkeen, pidin ajatusta älyttömänä. Nauroin hänelle päin naamaa mutta jälkepäin minua nolotti. Kaipa hän tarkoitti pelkkää hyvää.

Silloin vielä päätin omasta elämästäni.

Onneksi minulla on Ture. Hänen luonaan kotihoito alkoi käydä paljon aikaisemmin kuin minun luonani. Hän nimittäin kaatui ja joutui menemään terveystakeskukseen missä nuori lääkäriplanttu järjesti hänet heti paikalla kotihoidon piiriin. Jolppi sanoi olevansa huolissaan kun kuuli Turen asuvan yksin ja joutuvan pärjäämään ilman apua.

Vaikka Ture on asunut yksin koko ikänsä, hän sopeutui pian siihen että hänen luonaan ramppasi väkeä harva se tunti.

Mutta suihkuttamisesta Ture ei tykkää. Toisin kuin Turea minua ei pahemmin haittaa vaikka minut nähdään alasti. Turesta se tuntuu kiusalliselta. Käy sääliksi niitä joiden on katsottava tätä vanhaa paskakroppaa, hän sanoo.

Minua rassaa eniten huono tasapaino. Ellei tarvitsisi pelätä kaatumista, olisi pikkujuttu tehdä pitkiä lenkkejä Sixtenin kanssa. Silloin en joutuisi kuuntelemaan jäkätystä Sixtenistä. Silloin minun ei tarvitsisi olla näin vihainen Hansille.

Sen lisäksi että tykkään Ingridistä, tykkään myös Johannasta. Hän on Bölvikenistä ja Ellinorin ikäinen. Romuluinen ja äänekkäs kuten äitinsäkin oli. Hän voi möläyttää ihan mitä vain ja

hän saa minut nauramaan vaikei elämässäni enää juuri naurunaiheita olekaan. Turen luona käy jatkuvasti sijaisia. Jos täällä olisi samanlainen meininki, soittaisin piru vie heti kunnanjohtajalle. Kai meillä on oikeus tuntea ihmiset jotka kotonamme ravaavat.

”Lisään pari puuta pesään ennen kuin lähden niin voit ottaa torkut jos haluat”, Ingrid sanoo ja nousee pinnatuolilta. En edes huomannut kun hän istuutui.

Hän ottaa lautasen ja ruokailuvälineet joilla on paloitetut voileipäni. Minulla on alaleuassa enää kaksi hammasta ja syöminen kestää kauan ellei leipää leikata paloiksi. Hans nalkuttaa että pitää mennä hammaslääkäriin ja teettää silta. Olen sitä mieltä että se on turhaa. Hukkaan heitettyä rahaa niin lyhyeksi ajaksi. Eikä sulatejuustokaan pahaa ole. Ehkei yhtä hyvää kuin kova juusto mutta ei elämässä kai kaikkea voi saada.

Sixten painautuu kylkeäni vasten ja rintaani puristaa. Minut valtaa tunne että tahtoisin puhua kanssasi vaikei meillä ollut tapana kauheasti keskustella. Sinä sanoisit että totta kai voin hakea polttopuita ja ulkoiluttaa Sixteniä. Että riittää kun vien sen metsänrajaan pissalle.

On kulunut yli kolme vuotta siitä kun muutit. Kun katsoit minua hämmentyneenä pojan tultua hakemaan sinua. Hän sanoi että oli aika lähteä ja että nyt kaikki kääntyisi parhain päin.

Huomasin ettet uskonut häntä. Että olisit halunnut jäädä tänne luokseni missä kaikki oli tuttua. Annoin sinun levätä hetken katseessani. Olisin niin kovasti tahtonut sinun jäävän. Mutta otin sinua kädestä, puristin hellästi ja sanoin:

”Hans on oikeassa, nyt kaikki kääntyy parhain päin.”

Vaikka koko ruumiini vastusti, tiesin etten pystyisi huolehtimaan sinusta.

Katson pöydällä olevaa purkkia ja sitten Ingridiä. En saa kantta auki itse, en pysty tarttumaan siihen kunnolla koska sormeni ovat liian jäykät ja heikot. Ne ovat edelleen leveät kuin

vessanpöntön kansi mutta voimattomat, enkä kykene taivuttamaan keskiniveliä.

”Sormien turvotus on normaalia kun on ikää ja sairauksia niin kuin sinulla”, lääkäri sanoi käydessäni viimeksi vastaanotolla.

Ingrid yritti aiemmin löytää purkin joka olisi helpompi avata mutta kuitenkin tiivis, niin että tuoksu säilyisi, mutta en saanut sitäkään auki.

”Tarvitsetko apua purkin kanssa?” hän kysyy selin minuun.

Lasken kiireesti katseeni. Vaikka Ingrid on avannut purkin monta kertaa, minua hävettää. Onhan pohjimmitaan säälittävää säilyttää muistisairaana vaimon hartiahuivia purkissa jotta muistaisi hänen tuoksunsa. Siksi huivista tietää vain Ingrid. Sinulekin minua nolottaisi kertoa. Meillä ei ollut tapana leperrellä toisillemme. Se ei ollut tarpeen.

Ingrid kiertää kannen auki ja ojentaa purkin minulle. Kääntyä jatkamaan työtason pyyhkimistä.

Hengitän kankaan läpi. Ummistan silmät niin että luomet kätevätkä poltteen. Miksei kukaan ole kertonut että silmät kostuvat vanhana yhtenä. Että useimmat muistot herkistävät kyyneliin.

Sinä ostit huivin kevätkäpäinoilta kaupungista kun Hans ei vielä osannut kävellä. Hän istui vaunuissa jotka olivat maantien toisella puolella asuvien naapureiden peruja. Muistan että niissä oli suuret pyörät. Kätevätkä hiekkateilla, sinä totesit. Huivi oli alkujaan tummanpunainen mutta vuosien varrella sinä ompelit siihen erivärisiä pieniä paikkoja. Kylmällä säällä kiedoit sen pariin kertaan kaulasi ympärille, lämpimämmällä säällä solmit sen hartioille.

”Etkö ota tätä mukaan?” kysyin kun olit menossa ovesta ulos viimeisen kerran. Kun Hans oli juuri auttanut sinua pakkaamaan laukun Brunkullagårdenia varten.

Käännyit ja hetken jo luulin että olit ymmärtänyt, että kiittäisit ja hymyilisit kuten sinulla oli tapana silloin kun minä muistin jotakin minkä itse olit unohtanut. Mutta sinä vain tuijotit minua hämmennyneenä kuin olisin pidellyt kädessäni vierasta esinettä.

En uskalla pitää huivia esillä pitkiä aikoja koska haluan tuoksun säilyvän mahdollisimman kauan. Sinä tuokсут nykyään erilaiselta, hoivakodissa on omat saippuat ja voiteet. Muistisairaus on muuttanut sinua muutenkin kuin henkisesti.

Sullon huivin purkkiin ja onnistun kiertämään kannen kiinni, se on helpompaa kuin avaaminen. Asetan purkin pöydälle jotta Ingrid voi sulkea sen tiiviimmin ja kallistan pääni tyynyyn.

Ingrid tiskaa ja äänet ovat kuin kehtolaulu. Jään tuijottamaan tulta ja hädin tuskin huomaa, kun Ingrid sanoo ”hei sitten” ja sulkee oven perässään.

Vaikka loppukevään illat ovat jo valoisia, keittiö on kietoutunut hämärään. Huoneessa on vain kaksi pientä ikkunaa, ja sisään siivilöityvä vähäinen valo imeytyy ruskeaksi maalattuun kattoon.

Valkea rätisee ja Sixten hengittää raskaasti. Rapsutan sitä korvien takaa ja kaulasta. Sieltä karva on yhtä nukkaista ja pehmeää kuin se oli kaikkialta silloin kun Sixten oli pentu. Sinua arvelutti kun Fåkerin Fredrikssonit tarjosivat meille pentua. Sixten on meillä jo seitsemäs koira joka on hankittu heiltä. He ovat kasvataneet varmasti sata jämtlanninpystykorvaa auttamaan hirvimetsällä. Sinun mielestäsi oltiin jo liian vanhoja ottamaan uusi koira. Hans oli samaa mieltä. Minun mielestäni te olitte typeryksiä ja sanoin teitä pessimisteiksi.

Eräänä päivänä ruokapöydässä minä sitten ärähdin että jos olin liian vanha ottamaan koiran, mikä hitto oikein oli tarkoitus – pitäisikö meidän vain istua odottamassa kuolemaa? Pari päivää myöhemmin Hans vei meidät Fåkeriin. Kun nostin Sixtenin etupenkiltä syliisi, sinäkin muutit mielesi. Kävelit Larssonille ja sait maksanpalan kuivattavaksi jotta pentua voisi ruveta kouluttamaan. Aika tasan vuoden päästä sinulla ilmenivät ensimmäiset oireet.

Tartun löyhästi Sixteniä korvasta ja siltä pääsee kuorsaus. Liike saa minut miettimään sormieni jäykkyyttä. Kun sain rohotoja pumpun reistailuun, jouduin lopettamaan reumalääkkeet. Minulla ei kuitenkaan ole kovia kipuja.

”Ei kai ole vaikea valita sydämen ja nivelten väliltä jos täytyy?”
vuokralääkäri hymyili.

Sydänkohtaus olisi ehkä hyvä tapa kuolla, kerkesin ajatella ennen kuin lääkäri keskeytti mietteeni.

”Ellei sinulla ole kysymyksiä, olemme tällä kertaa valmiita”,
hän sanoi ja kääntyi tietokoneeseen päin.

Sormet takoivat näppäimistöä niin kiivaasti että lääkäri kuulosti kiireiseltä, siltä että hänen pitäisi olla jo jossakin muualla. Harmaat haivenet peittivät pyöreää päätä ruman uimalakin lailla. Mies takuulla lähestyi jo eläkeikää. Vuokralääkärit kuulemma tienaaavat yhtä paljon kuussa kuin minä tienasin sahalla vuodessa. Kun kysyin missä omalääkärimäni oli, vuokralääkäri kertoi äitinsä olevan kotoisin Jämtlannista. Ihan kuin minua olisi kiinnostanut.

Halusin nousta ylös, lyödä kepillä pöytää ja tiukata kuinka helvettissä voi olla normaalia että ihmisellä on kädet joilla ei pysty avaamaan edes sillipurkkia. Kuinka voi joutua valitsemaan sen ja kuolleena maahan kaatumisen väliltä. Mutta etsimäni sanat leijuivat tiehensä enkä löytänyt niitä.

Toivoin että Hans nousisi seisomaan ja ilmoittaisi että tämä ei vetele. Että hän tarttuisi minua käsikynkästä ja järjestäisi kaiken. Kuten minä järjestin silloin kun naapurinpoika heitteli Hansia kävyillä linja-autopysäkillä. Otin nulikkaa riveleistä kiinni ja tyrkkäsin hänet ojaan. Mutta Hans vain ojensi takkini ja nousi. Ja sitten ajettiin kotiin.

Sixten kuorsaa ja tartun taas sitä korvasta. Saan edelleen melko napakan otteen puristamalla peukalon muita sormia vasten. Ingridin mukaan minulla on lujemmat hyppyset kuin useimmilla kahdeksankymmentähdeksänvuotiailla. Mutta sinulla Fredrika on vielä lujemmat. Sen on Brunkullagårdenin henkilökunta minulle kertonut. Minun kenties sietäisi hävetä mutta tulen iloiseksi kun saan kuulla sinun nipistelevän heitä vaatteiden läpi niin että rystyset vaalenevat.

KLO 13.10

Bo haluaa kalalaatikkoa lounaaksi ja paljon sokeria kahviin. Puhaltaa pulloon, niin että lima irtoaa, ja puhuu Sixtenistä. Minun pitää kuulemma kirjata, että jotkut haluavat viedä Sixtenin häneltä ja häntä pistää vihaksi. Takkatuli ok.

Ingrid

Syvästi koskettava romaani vanhenemisesta

Kurjet lentävät etelään on lämmin, maanläheinen tarina vanhan miehen viimeisistä päivistä, tunteiden ilmaisemisen vaikeudesta, isyydestä, elämännittaisesta ystävyydestä ja anteeksiannosta. Lisa Ridzén maalaa lukijan eteen pohjoisruotsalaisen jäyhän miehen mielenmaiseman taitavin, rakastavin siveltimenvedoin ja kuvaa meitä kaikkia odottavaa vanhuutta kauniisti, haikeasti ja raadollisen rehellisesti.

"Kuinka lyhyt onkaan matkamme maan päällä, ja kuinka huimaavan paljon siihen silti mahtuu tunteita, tunnelmia, merkityksellisiä hetkiä, voittoja ja menetyksiä."

ALINGSÅS TIDNING

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-6678-7